

Tóth Károly

GERŐ ÖDÖN (1863–1939)

A 19–20. század fordulóján virágzó magyar műkritika egyik befolyásos és sokat idézett alakja Gerő Ödön volt. A korszak talán legfontosabb bécsi műkritikusról, Hevesi Lajosról szóló könyvében Sármány-Parsons Ilona azt állapítja meg, hogy a műkritikusok későbbi ismertsége mindig azon múlik, hogy milyen az általuk támogatott művészek utólagos megítélése,¹ tehát a műkritikusok munkássága sokkal relevánsabb az utókor számára, ha az adott műkritikus a későbbi művészeti kánonok számára is jelentős művészeket, irányzatokat fedezett fel és támogatott. Gerő Ödön sokrétű életművének vizsgálatakor rögtön szembevetőd, hogy írt irodalmi műveket (főként esszéket és regényeket), színházi és zenei kritikákat is, ám szinte kizárólag a képzőművészeti és az építészeti kritikáira hivatkozik mindmáig rendszeresen a szakirodalom. Az építészettörténeti szakirodalom elsősorban Lechner Ödön és a magyaros szecesszió támogatójaként emlékezik rá. A művészet-történeti kutatás alapvetően egy nagyobb periódust idéz rendszeresen műkritikusi életművéből: az 1896 után kibontakozó magyar festészeti modernizmus támogatójaként és az „új utakat kereső” fiatal magyar művészek és művészcsoportok érdekében kifejtett munkáját. Az utóbbi évtizedek a sokarcú magyar modernizmust előtérbe állító kutatásai joggal citálják Gerő Ödön nagy olvasótáborral rendelkező sajtóorgánumokban megjelent kiállítás kritikáit, hiszen azok jelentős nyilvánosságot biztosítottak az új irányzatok számára.

Gerő Ödön műkritikusi pozícióját nagy mértékben megszabta az a körülmény, hogy szinte végig befolyásos budapesti lapok vezető kritikusa volt. Így számos művész kereste társaságát és tartott fenn vele szívélyes, baráti viszonyt, amint azt Gerő levelezésének fennmaradt darabjai is bizonyítják.² Írásainak hangvételét a 19. századi francia műkritikában meghonosodott, szépirodalmi igényű, esszéisztikus stílus jellemzi. Ennek következtében gyakran előfordul, hogy Gerő egy-egy hosszabb műkritikája bölcséleti, filozófiai témákat is boncolgató bevezetést kap, majd a szöveg második fele tárgyalja csak részletesen a kiállított műveket vagy az egyes mű-

¹ Sármány-Parsons Ilona: Bécs művészeti élete Ferenc József korában, ahogy Hevesi Lajos látta. Budapest, 2019. Ezúton köszönöm Bardoly István, Békefi Eszter, Brunner Attila, Csáki Tamás, Galác Judit, Gosztonyi Ferenc, Pálinkás Réka, Szücs György és Veress Dániel a tanulmány elkészítéséhez nyújtott segítségét.

² Gerő Ödön lánya, dr. Gerő Zsófia (1895–1966) 1962-ben a Magyar Nemzeti Galéria Adattárának adományozta az édesapjának írott fontosabb művészleveleket. A leveleket jelenleg a Szépművészeti Múzeum Közép-Európai Művészettörténeti Kutatóintézet (SZM - KEMKI) Archívum és Dokumentációs Központja (ADK) őrzi. Gerő Ödön hagyatékának egy másik, jelentős egysége 2020-ban került online aukcióra a Darabanth Bélyegkereskedelmi és Numizmatikai Kft-nél.

Ujságírókról.

Irta: **Viharos (Gerő Ödön).**

Mi az ujságíró? Már nagyon sokan definiálták, de valamennyien vagy haragosan, vagy szeretettel. Az egyik befeketítette, a másik kedveskedett neki. Ilyenformán nem lehet igaz képet megformálni. És sohase fogják az ujságíró igazi definícióját megadni. Mert az ujságírótól vagy félnek, vagy pedig tulbecsülik. Igenis, elismerem, hogy még az ujságírót is lehet tulbecsülni. Gyűlölettel és szeretettel. Azok teszik ezt, a kik az ujságírót magával a sajtóval tévesztik össze. Olyanféle összetévesztés ez, mint azé, a ki a parla-

vészeket. Gerő Ödön a magyar műkritika azon irányzatához tartott az századfordulón, amely a német Richard Muther írásaiból kiindulva korának művészetét a régiek és az újak harcának dichotómiájával írta le.³ Úgy vélte, hogy a műkritikusnak minden irányzatot meg kell ismernie a teljesség igényével, a művészettörténeti előképekkel együtt, de legfontosabb feladata mégis saját kortársainak bemutatása, a mellettük való elköteleződés.⁴ Nála is erőteljesen megjelenik a magyar művészet nemzetkarakterológiai jellegű definíciójának problémája és a külföldi irányzatok befogadásának sokat vitatott kérdésköre.⁵ A kortárs művészetről szóló írásai mellett Gerő több, a 19. századi magyar művészet jelentősebb alkotójáról írt,⁶ illetve szerkesztett könyvet, díszalbumot. Ezek az írások is inkább műkritikusi attitűdjét tükrözik, a művészettörténeti szintézisalkotás igénye hiányzik belőlük.

A kortárs művészekért síkra szálló kritikus alakjához hozzátartozik az is, hogy Gerő Ödön a huszadik század első évtizedében jelentős művészetszervezői megbízásokat is kapott. Elsősorban a Nagymező utcai Könyves Kálmán Szalon kiállítási programját támogatta, illetve több köztéri szobrászati, illetve építészeti zsűriben is részt vett.⁷ A 19-20. század fordulóján a kritikus és a művészetszervezői szerepek még jobban egybeolvadtak, így nem meglepő, hogy például a Könyves Kálmán Szalon 1907-es *Ifjúság* tárlatára Gerő Ödön személyes hangú levelekben kérte fel az ott kiállító művészeket és intézte a képek kiállítási ügyeit ügyét, miközben műkritikusként támogató hangvételű cikket közölt róluk a *Pesti Napló* hasábjain.⁸

Gerő Ödön írásai közül legtöbbször a Lechner Ödön építészetét feldolgozó munkáira hivatkozik a szakirodalom. Első alkalommal hosszabban 1899-ben írt Gerő Lechnerről a Kiss József szerkesztésében megjelenő *A Hét* hasábjain az akkor már évek óta használt Viharos álneven.⁹ Ebben az írásban dicséri a Lechner műveiben jelenlévő művészi szabadságot, és az „új stílusok”, főként a szecesszió „apostolává” szegődött építész törekvéseit. A cikkben hangsúlyosan a szerepel Lechner megkülön-

³ Sinkó Katalin: A művészettörténet nemzeti látószöge. Kánonok és kánontörések. In: Sinkó Katalin: *XIX. Nemzet és művészet. Kép és önkép*. Szerk. Király Erzsébet, Róka Enikő, Veszprémi Nóra. Budapest, 2010. 52.

⁴ Sármány-Parsons Ilona: München szerepe a modern magyar festészeti szemlélet és stílus megteremtésében. *München magyarul. Magyar művészek Münchenben 1850-1914*. Kiállítási katalógus / Magyar Nemzeti Galéria. Szerk. Kárai Petra, Veszprémi Nóra. Budapest, 2009. 170.

⁵ Erről ld.: Róka Enikő: A nemzeti jelleg és az „idegen” hatások befogadásának kérdése a századfordulón. *XIX. Nemzet és művészet* 2002. i. m. 201-223.

⁶ Gerő Ödön: Tegnaptól máig. A magyar festészet fejlődése a régiektől az újakig. *A magyar festőművészet albuma. A magyar festészet fejlődése a régiektől az újakig*. Budapest, 1904. 5-63.

⁷ Szívós Erika: Budapest mint képzőművészeti centrum a XIX-XX. század fordulóján. *Tanulmányok Budapest múltjából*, 32. 2005. 130. Szívós szerint (131.) Gerő Ödön több külföldi magyar kiállítás összeállításában is közreműködött.

⁸ Gerő Ödön: „Ifjúság” Modern magyar festők kiállítása. *Pesti Napló*, 1907. június. 5. 5-6.

⁹ Viharos [Gerő Ödön]: Lechner Ödön. *A Hét*, 1899. április 2. (14. sz.) 219.

2986

TOLNAI VILÁGLAPJA

Hj. Lónyay Sándorné,
a kedves, csövegő, sneidig írónő. Szerensé, hogy az olvasók nem ismerik szépségét, különben több lenne — a nézője, mint az olvasója.

Vértési Arnold,
másfél ezerre menő elbeszélés írója. Nagyszerű mesekigondoló készséggel felvértezve indult sikerekben gazdag pályájának. A vidéki városi élet alapos ismerője s a felolvasó asztalok szívesen látott vendége ő.

Ego,
a hájos írónő, utóéletlenül feleség és gyöngéd mama egy személyben. A milyen megvesztegetően házias, mint asszony, épp olyanok az ő családi körből vett novellái is. Olvasói szeretettel és érdeklődéssel kísérik utján a kiváló írónőt, a ki a bölcsenél és az íróasztalnál is a kötelesség művésznője maradt.

Gerő Ödön,
tulajdonképpen nem is egy író, hanem kettő: a népszerű »Viharos« sem más mint ő. Kiváló publicista, tudós műbíráló, jeles novelláíró s hol valódi névén, hol pedig Viharos álnéven írja munkáit. Ha Gerő Ödön beleferal az írásba, átadja tollát »Viharos«-nak, a ki aztán serényen dolgozik tovább. Így pihen ez a kiváló író, de »Viharos« sem marad ám adós neki; mikor rájut a pihenés sora, visszaadja a kölcsönt: jól megoldoztatja Gerő Ödönt az olvasóközönség nagy gyönyörűségére.

Zempléni Gyuláné,
felolvas, ír, egyleteket támogat, ez a százekező szellemes uriaszony, a ki nemcsak a nők között tudott magának olvasótábort szerezni, hanem lelkesednek az írásaiért a férfiolvasók is. S egy nőirónál ez nagy sikert jelent.

Balla Ignác,
az olasz ultramarinszínű ég és tenger poetája. A derek magyar költő olyan szépen énekelte meg Rómát, Nápolyt s a többi tüneményes helyeket, hogy megválasztották oda-lenni tiszteletbeli olvasnak. S ez nagy kitüntetés egy magyar poetának ...

Konez Ákos,
debreczeni levéltáros, szorgalmas könyvmoly, a ki porlepte folián-sokból ássa ki az ő közvetlenül megírott históriáit. Az írásokra éhes publikumnak mindig oda-dob egy-egy értékes konozot.

Ady Endre,
a fiatal írógárda legtehetségesebb tagja, a kit tisztelői modern Petőfinék neveztek el. Verseivel valóságos Ady-kultuszt csinált. A fiatal titánok egész táborba hódolattal néz fel rája, s a titkos versfaragók egy idő óta »Adydák«-ban írják versecskéiket.

böztetése az „ortodoxoktól” és „legitimistáktól”, aki a magyar építész forradalmiságát és újszerűségét nem ismerték fel.

Alig három évvel később Gerő Ödön már saját néven publikálta legtöbbet idézett tanulmányát Lechnerről. A Hold utcai Postatakarékpénztár épületéről szóló írása a Lyka Károly által szerkesztett *Művészet* első évfolyamában jelent meg.¹⁰ A tanulmány fő tézise alapján ebben az épületben a „modernség és a magyarság már összeolvadt” és a „magyar modernség a maga individualitását”, más helyen „szabadságszükségét” máris kialakította.¹¹ Gerő szerint Lechner az európai építészet nagy stíluskeresésének idején, annak magyar fejezetét a „naiv néplélekből” tehát a népművészetből vezette le. Ezáltal az építész felülmúlta azt az állapotot, amelyben a magyar művészet „itatóspapír” volt, tehát a külföldi hatásokat felszívta, de nem olvasztotta magába.¹² Lechner nagysága abban rejlik Gerő érvelését követve, hogy a műveivel az európai modernségbe integrálta a magyar modernséget,¹³ hiszen ezt megelőzően a nagy építészeti korstílusok „nem tudtak lokalizálni”, meggyökeresedni Magyarországon. A műkritikus itt egyértelműen a népi díszítőművészetre, annak feltételezett keleti motívumokból kiinduló ritmusára utal és ideológiai megalapozást ad a lechneri stílus méltatásának, hogy a fiatal magyar építészek számára követendő példaként mutassa be. A tanulmány második felében Gerő hosszasan elemezte a Postatakarékpénztár épületének technikai megoldásait, kiemelve a síkban tartott formák és a vonalritmus felhasználásának újszerűségét. Meggyőződését elősegítette, hogy Gerő maga is mérnökként végzett és Lechner kávéházi baráti köréhez tartozva, nem csak jól ismerte az alkotót, hanem olyan érvekkel támasztotta alá mondanivalóját, amely gondolatmenetek Lechner későbbi saját írásaiban is felbukkannak, tehát a kettejük közötti szoros együttműködést példázzák.¹⁴

A Lechner-kör régi vágyát visszahangozva két év múlva ugyancsak a *Művészet* hasábjain követelte Gerő, hogy az állam hozzon létre egy építészeti mesteriskolát.¹⁵ A személyes mester-tanítvány viszonya alapuló építőművész-képzést a Műegyetemen képzelte el, amely korábban számára is *alma mater*ként szolgált. Azonban Gerő kitágította a követelést, hogy felvetette a képzőművészeti mesteriskolák reformjának gondolatát. Ezek közül Benczúr Gyula mesteriskoláját említette, talán nem függetlenül Kernstok Károly tapasztalataitól, aki Gerő-cikk megjelenése előtt évekig

¹⁰ Gerő Ödön: A Postatakarékpénztár háza. *Művészet*, 1. 1902. 41–55.

¹¹ Uo., 49. – idézi: Sisa József: *Lechner Ödön. Az alkotó géniusza*. Budapest, 2014. 22.

¹² Gerő: *A Postatakarékpénztár* 1902. i. m. 44.

¹³ Ilyen gondolatmenetet idéz pl. Mendöl Zsuzsanna: A szecesszió úttörője: Lechner Ödön. *Magyar művészet 1890–1919*. Szerk. Németh Lajos. Budapest, 1981. I.: 334.

¹⁴ A lechneri tanítások Gerő Ödön általi „legjegyzésének” anekdotáját ld.: Lázár Béla: *Írók és művészek között. Száz vidám história*. Budapest, 1918. 145–146. A kérdés bővebb kifejtését ld.: Veress Dániel: *Nemzetépítők. Nemzeti stílustörekvések az európai és magyar építészetben 1850–1925*. Doktori disszertáció. Budapest, ELTE, 2021. 1999. Ezúton köszönöm Veress Dánielnek, hogy doktori disszertációja erre vonatkozó fejezetét megosztotta velem.

¹⁵ Gerő Ödön: Lechner Ödön mesteriskolája. *Művészet*, 3. 1904. 23–28.

Képviselők távozása a parlamentből. Az Esterházy-kabinet bemutatkozásakor a miniszterelnök kifejtette programját, melynek egyik szép ígérete a demokratikus választójognak törvénybeiktatása. Képünk a parlament épületéből a gyűlés után távozó képviselők egyik csoportját tünteti fel. Egy buzgó feminista a képviselőknek rópcédulát osztogat, melynek felirata: „Választójogot a nőknek!”

Gróf Pallavicini György, az új miniszterelnöki államtitkár. Gróf Esterházy Móric választása kiváló képzettségű, érdemes férfiura esett, akiben minden bizonyítást nyert a kormány-

Cseidze, orosz szocialista vezér, aki az orosz munkás és katonatanács nevében sürgöny útján meghívta a magyar szocialistákat a június 28-án kezdődő stockholmi szocialista béke-tanácskozásra.

Bauer Gyula ezredes és neje. A vitéz ezredesnek a magyar nemességét adományozta a király „Krisztófi” díjával. Veje nagy költőknék, Kiss Józsefnek, a „Hét” c. kitünő lap szerkesztőjének.

Az igazságügyi miniszter és az újságírók. Vázsonyi Vilmos, az új igazságügyi miniszter Greeské Károly államtitkár kíséretében megjelent a Budapesti Újságírók Egyesületében, melynek maga is választmányi tagja és igen örömdetekt nyilatkozatot tett a sajtótörvény és a cenzura ügyében. Megígérte a sajtótörvény revízióját és megígérte, hogy a cenzura csak a hadviselés érdekeit fogja megvédeni, de a belpolitikai kérdések kritikájában szabad utat nyit a sajtónak. Az újságírók nagy ovációban részesítették Vázsonyit és Greeskét. A képünkön látható személyiségek: 1. Vázsonyi Vilmos igazságügyi miniszter, 2. Greeské Károly államtitkár, 3. Márkus Miksa, a Budapesti Újságírók Egyesületének elnöke, 4. Gerő Ödön, a Budapesti Újságírók Egyesületének alelnöke, 5. Huszár Károly képviselő, 6. Szatmári Mór, a Budapesti Újságírók Egyesületének alelnöke. (Sajtó fényképezésünk felvétele.)

3. Gerő Ödön Vázsonyi Vilmos igazságügyi miniszter és újságírók társaságában 1917-ben. (balról az első) *Tolnai Világlapja*, 1917. július 5. 19.

dolgozott a Münchenből hazaköltözött festőművész vezetése alatt. Az új építészeti mesteriskola ügyét elsődleges fontosságúnak láttatta Gerő, mivel Lechner egy olyan egyéniség, akinek tanítására nagy szüksége lenne a „magyar művészetnek.”¹⁶ Lechner építői „génuszát” a kultuszépítésben is fontosnak tartotta, így Gerő az 1928-ban létrehozott – az építésről évente megemlékező – Lechner Ödön Társaság alapító elnöki tisztségét is betöltötte.¹⁷

Lechner személyében Gerő egy olyan építész emelt piedesztálra, akinek építési és tervezői képességeitől teljes mértékben meg volt győződve és akinek emberi karakterét is nagyra tartotta. Leghosszabban utolsó könyvében, a *Művészetről, művészekről* című kötetben¹⁸ értékelte Gerő az akkor negyedszázada elhunyt építész. A válogatásban összegyűjtötte az utólag jelentősnek ítélt tanulmányait és négy évtizedes műkritikusi pályájának legfontosabb írásait. A kötet felépítése híven tükrözi Gerő érdeklődését, ugyanis az elméletibb cikkeket képzőművész portrék követik Lotz Károlytól Derkovits Gyuláig. A válogatást négy építészeti témájú tanulmány zárja, amely közül a leghosszabb írás Lechner Ödönről szól.¹⁹ A korai írásait követően is többször visszatért Gerő az építészhez, de csak rövidebb terjedelemben vagy a magyar építészetre gyakorolt hatásán keresztül értékelte munkásságát.²⁰ Az 1939-es nagy tanulmányon viszont látszik, hogy mindenképpen hosszabb terjedelemben és eredményeinek megfelelően akarta értékelni a mestert. Törekedett arra, hogy Lechner jelentőségét nemzetközi szintre emelje, így kihangsúlyozta, hogy a Magyarországra látogató Otto Wagner és Eliel Saarinen is csodálta munkásságát. A tanulmány végső konklúziójában Gerő felhasználta egy 1930-ban németül megjelent írásának tanulságait is,²¹ így Lechnert „a magyar formanyelv föltárójának” nevezte, s újra kiállt amellett, hogy bár sok műkritikus társa a szecesszióhoz sorolta Lechnert, ő valójában csak a „művészi szabadságra törekvést” valósította meg.

Gerő Ödön műkritikusi, művészetszervezői és közéleti pályája Lechnernél is sokrétűbben kapcsolódott össze Kernstok Károly személyével. A Nyolcak vezéregyéniségeként ismertté vált festőművész értékeléséhez több alkalommal visszatért és igyekezett munkásságát a nemzetközi és a magyar képzőművészeti mezőben is elhelyezni. A budapesti közéletben tevékenykedve pályájuk több ponton keresztezte egymást, ám volt egy rendkívül intenzív időszak 1905 és 1913 között, amikor Gerő a magyarországi modern festészeti törekvések élharcosaként több alkalommal is

¹⁶ Uo., 25.

¹⁷ A Lechner Társaságról ld.: Ferkai András: Nemzeti építészeti a polgári sajtó tükrében I. 1920–1930. *Építés-Építészettudomány*, 20. 1989. 365. A teljes alapító taglista felsorolásával. A tagok között megtaláljuk Kernstok Károlyt is.

¹⁸ Gerő Ödön: *Művészetről, művészekről. Tanulmányok, vázlatok, emlékezések*. Budapest, [1939]. A kötet nem adja meg pontosan, hogy melyik tanulmány hol jelent meg, illetve számos olyan írása is megtalálható ebben, amiket az 1939-es nyomdába kerülés előtt javított, korigált, kiegészített a szerző.

¹⁹ Gerő Ödön: *Lechner Ödön*. In: Gerő 1939. i. m. 408–439.

²⁰ G. Ö. [Gerő Ödön]: Idegen építészek Lechner Ödönéről. *Magyar Művészet*, 6. 1930. 557.;

²¹ Edmund Gerő: Edmund Lechner (1845–1914). *A Műgyűjtő*, 4. 1930. 243–244.

kiállt Kernstok és az általa szervezett művészcsoportok mellett. Tanulságos megvizsgálni ennek egyes lépcsőfokait és összevetni a korszak más csoportszerveződési kísérleteivel, illetve Gerő művészettörténeti koncepciójával.

A nagy budapesti képzőművészeti tárlatokat minden kiállítási szezonban rendszeresen végignéző és kommentáló Gerő először 1902-ben írt Kernstok Károlyról.²² Ebben az időszakban Gerő Ödön már a „fiatal” és „modern” törekvések támogatójaként számontartott műkritikus volt, aki kiállt a nagybányai festészet és Ferenczy Károly, Fényes Adolf és szolnoki társai, illetve a gödöllői „szecesszionisták” mellett is. Így nem meglepő, hogy a magyar festészetet megújítani kívánó fiatal alkotók között a műkritikus felfigyelt a nyergesújfalui festőre is.

A *Pesti Napló*nál töltött időszakban Gerő több reprezentatív művészeti album kiadásában is részt vett, és ezekben két nagyobb művészettörténeti kitekintésű esszét is publikált. 1904-ben jelent meg a Londesz Elek újságíróval közösen írt, a 19. századi magyar művészet történetét összefoglaló kötete,²³ amelyben a *Tegnaptól máig. A magyar festészet fejlődése a régiektől az újakig* címmel foglalta össze Gerő a magyar festészet fejlődését Kupeczky Jánostól az utolsóként bemutatott Zichy Mihályig. Ahogy írja: „Nem teljes művészettörténelmi munka ez az album, inkább csak büszkélkedés a magyar művészet tegnapjával.”²⁴

Ezt követően 1905 karácsonyára jelent meg a Gerő Ödön és Londesz Elek által közösen jegyzett *Modern magyar festőművészet* című kötet,²⁵ amely a *Pesti Napló* előfizetőinek járó karácsonyi ajándékként, nagy példányszámú díszkiadásban került ki a nyomdából. Ennek első száz oldalán Gerő Ödön *Új művészet, új művészek* címmel írt egy esszét saját korának magyar festészetéről. A magyar festőket elsősorban témaviláguk alapján négy csoportba foglalta, és hangsúlyozta, hogy az utóbbi évek legfontosabb hazai kiállításai alapján ítélte meg őket. A tematikán túl Gerő a kötetben több szempont alapján osztályozta a magyar művészeket (pl. külföldi tanultság stb.), de a korszakban gyakori konzervatív, múcsarnoki vs. modern, fiatal művészet felosztást is sokszor felemlgette. Ezt a nemzetközi szintéren sokat használt fordulatot Gerő azzal a saját gondolatmenettel toldotta meg, hogy szerinte a magyar művészeti életben ez a kettősség nem áll fenn olyan radikális törésként mint más országokban, mert az akadémizmus bástyájának tekinthető Múcsarnok befogadta a modern fiatalokat.²⁶ Ezzel együtt Gerő hangsúlyozta, hogy az által preferált fiatalabb, modern művészek számára (pl. Rippl-Rónai József, Kernstok Károly) a forradalom már elkezdődött, de a magyar művészeti közeg kész volt ennek feldolgozására.

²² Gerő Ödön: A Nemzeti Szalon tárlata. *Pest Napló*, 1902. október 5. 4.

²³ Gerő: *Tegnaptól máig* 1904. i. m. 5-63.

²⁴ Uo., 7.

²⁵ Gerő Ödön: *Új művészet, új művészek*. In: Gerő Ödön - Londesz Elek: *Modern magyar festőművészek. A modern magyar festészet fejlődése*. Budapest, 1905. 5-100.

²⁶ Részletesebben lásd.: Tóth Károly: Konzervatív vagy forradalmár? Gerő Ödön: Új művészet, új művészek (1905). *Látkép 2021 - Művészettörténeti tanulmányok*. (Megjelenés alatt.)

idősebb Tornyai János is) helyet kaptak.²⁹ Gerő a Könyves Kálmánnal vélhetően nem állt szerződéses viszonyban, de magánlevelezése és későbbi visszaemlékezések³⁰ szerint sokat tett az 1907 nyarán a Nagymező utcában megnyílt kiállítás sikere érdekében. Gerő meghívott több Párizsban élő, modern szemléletű fiatal is, így Mikola Andrást, Réth Alfrédot és a Matisse köréhez tartozó fiatalok közül Perlrott Csaba Vilmost. Nem maradt ki a nagybányai festőiskolához tartozó neós művészeket képviselő Boromisza Tibor, illetve a Nyolcak későbbi tagjai közül Czigány Dezső és Márfy Ödön sem. Szerepelt a Gerő Ödön által korábban támogatott, a vidéken induló művészcsoportok tagjai közül három kassai és három hódmezővásárhelyi művész,³¹ az akkor még szülőföldjén dolgozó Nagy István, illetve a fiatal Egry József is. Gerő lehetőséget kapott a Könyves Kálmán Szalon vezetésétől, hogy egy saját preferenciáinak megfelelő kiállítást állítson össze, amelyre nagyon jó érzékkel válogatta össze azokat a főszereplőket, amelyek a következő két évtizedben eltérő hangszállal, de domináltak a magyar képzőművészetben.

Kernstok kimaradása az *Ifjúság* kiállításról vélhetően a MIÉNK művészcsoport párhuzamos szerveződésével magyarázható. 1907 végén a csoport első kiállításán Gerő már őt is védte a konzervatív kritika támadásaival szemben, bár kiemelt szerepet nem szánt neki. A MIÉNK második kiállításán már főszerepet kapott Kernstok, hiszen az ő „modernségét” támadta leginkább a sajtó vele nem szimpatizáló része.³² Ebben az esszéjében mondta ki először Gerő, hogy Kernstok művészete „falat kíván”, hiszen monumentális megoldásai csak ott tudnának megfelelő léptékben érvényesülni. Gerő ezzel mintegy megelőlegezte Kernstok következő éveit kitöltő művészeti programját.

Bár Gerő szerepét a Könyves Kálmán Szalon művészeti programjában hivatalos forrásokból közvetlenül nem lehet kimutatni, alig két évvel az *Ifjúság* kiállítás után *Új képek* címen 1909 decemberében kapott helyet a Nagymező utcában a később Nyolcakként híressé vált festőcsoport első közös bemutatkozása. Ekkoriban Gerő és Kernstok között szoros kapcsolatot jelentett, hogy a polgári radikálisokat tömörítő Martinovics Páholyban közösen dolgoztak, illetve a Galilei Körben is egyszerre léptek fel.³³ A Nyolcak csoportjából Tihanyi Lajossal volt még jó viszonyban Gerő, akivel a Rákóczi

²⁹ „Ifjúság”. *Fiatal modern magyar festők műveinek kiállítása*. Kiállítási katalógus / Könyves Kálmán Szalon. Budapest, 1907.

³⁰ Tímár Árpád: A MIÉNK művészegyesület története a korabeli sajtó tükrében. I. *Művészettörténeti Értesítő*, 57. 2008. 47–82. – erről: 65. Erre utal többek között Rudnay Gyula és Tornyai János Gerő Ödönnek írott egykorú levele is.

³¹ Erről ld.: Tóth Károly 2015. i. m.

³² Szücs György: Disszonancia vagy új harmónia? A „neós” művészet Nagybányán. *Magyar Vadak Párizstól Nagybányáig 1904–1914*. Kiállítási katalógus / Magyar Nemzeti Galéria. Szerk. Passuth Krisztina, Szücs György. Budapest, 2006. 59.

³³ Gerő Ödön és Kernstok Károly a Martinovics Páholy tagjaként a Harsányi Ede-emlékplakett bírálóbizottságában együtt dolgozott. Erről ld.: Berényi Zsuzsanna Ágnes: A Harkányi Ede plakett története. *Numizmatikai Közlemények*, 86/87. 1987/1988. 174–177. – idézi: Rum Attila: Vedres Márk. *A Nyolcak*. Kiállítási katalógus / Janus Pannonius Múzeum. Szerk. Bardoly István, Markója Csilla. Pécs, 2010. 497.

úti Balaton Kávéház polgári radikális körében ismerkedhetett meg, Passuth Krisztina feltételezése szerint.³⁴

A Nyolcak melletti intenzív sajtókampány³⁵ idején Gerő egy fontos szakmai lépésre is elszánta magát: 1910 tavaszán távozott a *Pesti Napló* szerkesztőségéből és elfoglalta a szeptemberben induló polgári radikális, szabadkőműves hátterű *Világ* című napilap főszerkesztői posztját. A Nyolcak és modernség melletti kiállítás Gerő Ödön részéről leghatározottabban abban fejeződött ki, hogy szerepet vállalt a Nyolcak második kiállításának összművészeti záróeseményén, ahol felolvasott Kaffka Margit és Kosztolányi Dezső társaságában.³⁶ Az ott elhangzott előadás szövegéből Gerő három hónappal később hosszabb részletet közölt az új művészet és a közönség egymásra találásáról az *Auróra* című lapban.³⁷

„Egy Kernstokunk van, örülünk neki.” – írta Rózsa Miklós Kernstok 1911-es művészházbeli kiállítása kapcsán *A Ház* hasábjain,³⁸ de ebben az időszakban hasonlóan vélekedhetett Gerő Ödön is. A Rózsa Miklós által alapított Művészház 1911 novemberében jelentős egyéni kiállítást rendezett Kernstoknak. A katalógus egyik tanulmányát – Rózsa Miklós és Diener Dénes József mellett – Gerő írta.³⁹ A művésszel való szoros együttműködés jele, hogy Gerő személyesen is részt vett és fel is szólalt a Reform Klubban a festő tiszteletére rendezett ünnepi vacsorán.⁴⁰ Katalóguselőszavában határozottan kiállt Kernstok mellett és arról írt, hogy a művésznek túl kell lépnie a gúnyos megjegyzéseken és negatív kritikákon ahhoz, hogy ki tudja bontakoztatni festészetét. Leírja, hogy az ellenséges kritikusok gyorsan rásütötték, hogy „Gauguin utánzója”, miközben a francia festő a „naivitás módját”, Kernstok viszont „az összefoglaló egyszerűség újabb lehetőségeit kereste.”⁴¹ Ezt követően kezd Gerő egy olyan gondolatmenetbe, amely akár egy Lechner-épület melletti érvelés is lehetne: „Minden csak ornemens és az egész ornamentika ritmusszépséget fejez ki. Kernstok a ritmusnak a szépségét a nagyvonalúságban, a nagy mozgásban, az eredők monumentalitásában látja. És ő [Kernstok] az impresszionizmuson keresztül jutott el ahhoz a naturalizmushoz, amely nem állapítja meg a tárgyilagosan látottakat és nem gyúrja át őket szubjektív módon hangulattá”.⁴² Gerő értékelé-

³⁴ Passuth Krisztina: Tihanyi Lajos. *A Nyolcak* 2010. i. m. 398.

³⁵ Passuth Krisztina: *A Nyolcak festészete*. 3. kiad. Budapest, 2010. 152–153. A Nyolcak csoportot támogató újságírók között felsorolja: Markója Csilla: A festő tapintata. A Nyolcak helye a magyar modernizmus történetében. *A Nyolcak* 2010. i. m. 53.

³⁶ Részletesen ld.: Rockenbauer Zoltán: *Apacs művészet. Adyzmus a festészetben és a kubista Bartók (1900–1919)*. Budapest, 2014. 170.

³⁷ Az új művészet és a közönség. Részlet egy előadásból. *Auróra*, 1, 1911, 14/15. 355–359.

³⁸ Rózsa Miklós: Kernstok Károly retrospektív kiállítás. *A Ház*, 4. 1911. 339–342.

³⁹ Gerő Ödön: Kernstok Károly. A festő. *Kalauz a Művészház Kernstok Károly retrospektív kiállításához*. Kiállítási katalógus. Szerk. Rózsa Miklós. Budapest, 1911. 7–9.

⁴⁰ Kernstok-lakoma a Reform-klubban. *Világ*, 1911. december 8. 14.

⁴¹ Gerő: *Kernstok* 1911. i. m. 8.

⁴² Uo., 8.

5. Gerő Ödön a Magyar Hírlapírók Nyugdíjintézetének közgyűlésén, 1938.
 Balról: Zimmer Ferenc, Kozma Miklós, Gerő Ödön, Walikovszky Károly.
Képes Pesti Hírlap, április 26. 3.

sében tehát az építész által használt fogalmak (ritmus, ornamentika, monumentalitás stb.) egy az egyben átvihetők Kernstok képeire. A kiálltásról – talán a katalóguselőszóban való érintettsége okán – fővárosi napilapban nem írt, de a modern szemléletű soproni *Kultúra* közölte egy hosszabb írását.⁴³ A Művészház kiállításait ezen kívül is mindig pozitív kicsengésű cikkekben méltatta, az új intézmény törekvéseit támogatta. Ezen felül tartott ott előadást is, illetve ajánlott be festőtanoncokat Kernstok ott létesült szabadiskolájába.⁴⁴ Gerő és Kernstok ebben az időszakban, 1913-ban együtt vettek részt a Jászi Oszkár vezette Társadalomtudományi Társaság művészetszociológiai osztályának megalapításában is, ahol mindketten bekerültek a vezetőségbe.

A művész és kritikus közötti szoros kapcsolatban jelentős változást hozott az első világháború időszaka, amikor Gerő a *Világ* vezető politikai publicistájaként határozottan kiállt a „megtisztító” háború szükségessége mellett, és úgy látta, hogy a háború az Osztrák-Magyar Monarchia „demokratizálódásához” is hozzájárulhat. Amint 1918 novemberében megalakult a Nemzeti Tanács, Kernstok és Gerő is felszó-

⁴³ Gerő Ödön: Kernstok Károly. *Kultúra* [Sopron]. 1911. november 25. (16. sz.) 697–700.

⁴⁴ Gerő Ödön fedezte fel 1913-ban az akkor 15 éves Novotny E. Róbert festőt, akit beajánlott Kernstok Károly a szegfű utcai Művészházban berendezett iskolájába. Erről lásd: Frank János: Novotny E. Róbert. *Novotny E. Róbert festőművész kiállítása*. Kiállítási katalógus / Fényes Adolf Terem. Budapest, 1957.

A belügyminiszter felesége Losoncon. Vitéz Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter felesége, Magyar Házilipari Központ elnöke meglátogatta Losoncon a Nógrádi Pálóc Házilipar telepét, ahol Koltay Ernő polgármester kalauzálása mellett megtekintette a telepen készült munkákat. — Az előkelőségek balról jobbra: Bodor Aladárné, Koltay Ernőné, vitéz Keresztes-Fischer Ferencné, Szilassy Béláné, Koltay Ernő losonci polgármester, Kenessy Béláné, Csernay László. (Wichner felv.)

Hubertus-lovaglás. A miskolci 8. Szondy György tüzérezred a felsőszolcsei és arnói határában rendezte őszi Hubertus-lovaglását. Az értékes tiszteletdíjakat vitéz Littay András altábornagy, hadtestparancsnok felesége osztotta ki a győzteseknek. (Frisch felv.)

A Balló-díj nyertese. A Balló Ede képzőművészeti alapítványi díj bírálóbizottsága az 1939. évi 5000 pengős Balló Ede nagydíjat Kocsis Andrásnak, a tehetséges fiatal szobrászművésznek ítélte. A fiatal művész külföldi tanulmányútra indul az ösztöndíj összegéből.

Szívgyárdisták avatása. A maglódi Szent József és Szűz Mária gyermekotthon és zárda nagyertermében, szép ünnepség keretében avatták fel az új Szívgyárdistákat. A kis apróságok imára kulesolt kézzel járultak a tisztelőndő úr elé, aki feltűzte ruhájukra a Szívgyárdista-jelvényt.

Gerő Ödön, a kiváló művészeti író 76 éves korában elhunyt. Gerő Ödönt a „fogelkiismeretesebb ember” büszke jelzőjével tüntették ki kollégái. Szíve tele volt emberszeretettel és jószággal. Rengeteg könyve, tanulmánya jelent meg és a többi között Tolnai Világlapját is szerkesztette. Halála nagy vesztesége a magyar képzőművészeti irodalomnak.

Galamb Sándor egyetemi magántanár, a kitűnő színészpedagógus most tartotta nagy érdeklődéssel kísért székfoglalóját a Petőfi Társaságban.

Az árvák jótévedje. Országos Protestáns Árvaház „árvamamája” most töltötte be munkásságának ötvenedik esztendőjét. (Nemzeti Sajtóudostító felv.)

Dr. Kiss Jenő, a mentők főorvosát a kormányzó a Vöröskereszt érdemkeresztjével tüntette ki.

lalt az irodalmi és művészeti szakbizottsági ülésein. A Tanácsköztársaság bukását követően Gerő politikai tisztséget már nem vállalt és *Pester Lloyd* szerkesztőségébe került, Kernstok 1919-től 1926-ig emigrációba kényszerült.⁴⁵

Gerő élete utolsó két évtizedében a német nyelvű napilap szerkesztőségében dolgozott. Az első világháború éveiben a Magyarországon kibontakozó radikálisabb avantgárd irányzatokat, így az aktivistákat és a Kassák-köré összpontosuló MA-körét már nem támogatta, s több a századforduló éveiben induló műkritikus társához hasonlóan a képzőművészeti és építészeti formanyelv radikálisan megújító tendenciákat erős távolságtartással figyelte. A *Pester Lloyd* számára írt, Edmund Gerőként szignált cikkei tükrözik azokat az elveket, amelyek korábbi írásaiban is megjelentek, ugyanakkor a korábbi lendület és lelkesedés már hiányzik belőlük. Számos közéleti és társadalmi, civil szervezetben betöltött tisztsége mellett úgy tűnik, hogy az 1920–30-as évekre Gerő Ödön már kevésbé kívánt aktívan részt venni a művészeti közélet formálásában. Érdeemes megvizsgálunk Gerő utolsó, 1939-es tanulmánykötetét a korábban áttekintett Lechner- és Kernstok-pályakép szempontjából. Feltűnő, hogy míg az építész harminc oldalas, munkásságát sokoldalúan tárgyaló tanulmányt kapott, addig Kernstok neve csak felsorolásszerűen fordul elő a kötetben. Kernstok hiánya a fiatalabb művészgenerációt szinte egyedülként képviselő Derkovits Gyula életművének értékelésekor meglepő, hiszen a fiatalon elhunyt szombathelyi születésű festő pályaképében felvillantja Gerő, hogy Kernstok szabadiskolájában is tanult és mellette lett „a nagytehetségű dilettánsból genialis művész,”⁴⁶ de mesteréről nem szólt többet.

Gerő Ödön a századforduló Magyarországnak a polgári radikális elkötelezett-ségű, sokoldalú művészetkritikusa és művészeti írója volt, aki hosszú újságírói pályája során megkapta a lehetőséget arra, hogy jelentős, művészettörténeti jellegű összegzéseket is írjon, illetve olyan kiállításokat valósítson meg, amelyek teret adtak az általa preferált irányzatoknak, fiatal magyar tehetségeknek. Gerő lelkesedése, illetve a konzervatívabb irányzatok felé is tanúsított figyelme, megértési szándéka sokak szemében szálla volt, de személyiségnek elfogadásához, műkritikusi tekintélyének megőrzéséhez – kiterjedt közéleti, szervezeti tisztségei miatt – jelentősen hozzájárultak az ilyen gesztusok is. Lechner Ödön és Kernstok Károly személyében két olyan nagyformátumú és karakteres művészegyéniség pályáját követte végig, akiknek műveiben a magyar nemzeti modernizmus építészeti, illetve képzőművészeti kibontakozásának lehetőségét látta. A polgári jogegyenlőségért, az általános demokratizálódásért és társadalmi emancipációért mindvégig következetesen kiálló Gerő Ödönt 1939-ben bekövetkezett halála megóvta attól, hogy meg kelljen érnie a második világháború borzalmait.

⁴⁵ Kernstok emigrációjáról ld. részletesebben Markója Csilla szerkesztésében az *Enigma* folyóirat 2010-es *Idegenben* című 65. számát.

⁴⁶ Gerő Ödön: Derkovits Gyula. In: Gerő 1939. i. m. 292.

GERŐ ÖDÖN PÁLYAKÉPE

Gerő Ödön (Pécs, 1863. szeptember 13. – Budapest, 1939. november 9.) művészeti író, műkritikus, író, mérnök. Grünhut Ödön (Edmund) néven született Pécsen, édesapja Grünhut(h) Miksa (más források szerint Mór), édesanyja Bőke (vagy Beck) Mária. Eredeti családnevét 1883-ben Béla és Károly testvérével együtt Gerőre magyarosította. Középiskolai tanulmányait Budapesten végezte, majd a Műegyetemre iratkozott be, ahol mérnöki oklevelet szerzett. Néhány évig mérnökként, majd élete végéig újságíróként dolgozott.⁴⁷ Szépirodalmi művei is megjelentek, közülük több álnéven. Először 1886-tól két éven át a *Budapesti Újság* művészeti és zenekritikusaként dolgozott, majd a *Pesti Hírlap*nál tevékenykedett (1888–1891). Ebben az időszakban írt a német nyelvű *Neues Pester Journal*nak, főként Ego álnéven. 1891-től a Fenyvesy Ferenc alapította *Magyar Újság* munkatársa, segédszerkesztője lett. Ebben az évben jelent meg első esszékötetete Viharos Gerő Ödön néven, *Az én fővárosom* címmel. (Ezt az álnevet többször csak Viharosként, vagy Viharos–Gerő Ödönként is használta.) A *Magyar Újság*nál végzett munkája mellett tíz író társával együtt megalapította a polgári-liberális *Élet* című lapot, amibe 1901 és 1907 között Vargha (Virágh) Ilona álnéven írt, de használta a Lakatos Endre és a Mártha álneveket is. A *Pesti Napló* munkatársaként 1893 és 1910 között dolgozott, ahol az utolsó három évben színikritikus is volt, illetve ebben az időszakban művészetszervezőként a Könyves Kálmán Szalonnak rendezett kiállításokat. Az első világháborút megelőző években publikált többek között az *A Hét* (1894–1911 között), a *Magyar Génius* (1897–1903), az *Új Idők* (1896–1906), az *Egyenlőség* (1897–1900), a *Budapesti Hírlap* (1898–1899), a *Műcsarnok* (1899), a *Művészet* (1902–1911), a *Politikai Hetiszemle* (1903–1905), az *Ország Világ* (1903–1911), a *Művészeti Krónika* (1904–1905), a *Tolnai Világlapja* (1906), a *Ház* (1908–1911), a *Vasárnapi Újság* (1911) és az *Auróra* (1911) című folyóiratokban is. 1910 tavaszán távozott a *Pesti Napló* szerkesztőségéből, majd a szeptembertől induló *Világ* című polgári radikális, szabadkőműves háttérű napilap főszerkesztői tisztségét vállalta el. A *Világ* első lapszámába levélben kérte fel Ady Endrét egy „hazafias” vers megírására, aki a *Nyugat* szerkesztőségétől kapott engedélyt követően egy későbbi lapszámban publikált. A lap tulajdonosokkal való konfliktust követően Gerő 1913-tól 1917-ig a *Világ* ún. belmunkatársaként dolgozott. 1911-ben a *Tolnai Világlexikon* szerkesztője lett, amely tisztséget 1919-ig töltötte be. 1913-tól a *Világ* hasábjain egyre több politikai-közéleti cikket is írt, így például kiállt az általános és a nőkre is kiterjedő választójog mellett. Támadta Tisza Istvánt és kormányának korrupciós ügyeit, a készülő sajtótörvényt, sürgette a katonai kiadások csökkentését, illetve ezek átcsatornázását kulturális és oktatási célokra. Ugyanakkor 1914 júliusát követően több, a háborús „hozzájárulás” kötelezettségét hangsúlyozó, a német hadifőlényt és szervezettséget, az Osztrák-Magyar Monarchia hadseregét dicsérő cikket publikált, egyúttal bízott abban is,

⁴⁷ Gerő Ödön újságírói szerkesztőségi állásai: *Pesti Hírlap* (1888–1891), *Magyar Újság* (1891–1893), *Pesti Napló* (1893–1910), *Világ* (1910–1919), *Pester Lloyd* (1919–1939).

hogy a háború az Osztrák-Magyar Monarchia „demokratizálódását” is elősegítheti a „népegység” gondolat révén. Az első világháború alatt *A Nő* című feminista folyóiratban is publikált több, a női választójog bevezetést támogató cikket. Az 1918-as őszirózsás forradalmat követően tagja lett a Nemzeti Tanács irodalmi és művészeti szakbizottságának, majd 1919 májusában a Tanácsköztársaság Sajtódirektóriuma a *Fáklya* című lap létrehozásával bízta meg, de végül ennek elindulására nem került sor. 1920 májusában írt először a *Pester Lloyd* számára, amelynek ebben az időszakban szerkesztőségi munkatársa lett. Itt egészen halála évéig, 1939 májusáig dolgozott. A laptól való távozásakor Petrovics Elek méltatta ugyanott. Gerő Ödön részt vett az Izraelita Magyar Irodalmi Társulat megalapításában. Haláláig aktív tagja volt a budapesti izraelita hitéletnek és a Budai Izraelita Hitközség kultúrelőljárója volt, 1921-től tagja volt a zsidó hitéleti célokat szolgáló Jehuda Halévi Társaságnak is. Részt vett a Lechner Ödön Társaság megalapításában, amelyen a haláláig az elnöke volt. Lechner halálának 20. évfordulóján, 1934-ben emlékünnepeket szervezett az építés tiszteletére. 1937-ben Gerő Ödön a Magyarországi Symbolikus Nagypáholy szabadkőműves szervezet főlevéltárosa volt, halála előtt a Magyar Hírlapírók Országos Nyugdíjintézetének alelnöki tisztségét is betöltötte. Sokirányú közéleti tevékenységéből eredően a Gerőt méltató emlékezések közül több állítja, hogy az ő meghívására érkezett Budapestre 1891-ben a világhírű Henrik Ibsen és ő szervezte meg a norvég drámaíró találkozóját Jókai Mórral, ám ennek nincs nyoma Ibsen levelezésében, illetve a róla szóló szakirodalomban. Hasonlóan több méltató Gerő Ödön nevéhez köti az első magyar leánygimnázium megalapításának ötletét is, de erre vonatkozó, saját névvel szignált írása nem ismert.⁴⁸ Gerő Ödön 76 évesen, 1939. november 9-én szívroham következtében hunyt el, november 12-én temették el a farkasréti izraelita temetőben.

Felesége Hermann Leona (1871–1946 után) volt, négy gyermekük született: András, Béla, Zsófia és Klára. Budapesten a VII. kerületi Barcsay, majd Rottenbiller utcában, végül a II. kerületi Keleti Károly utcában éltek.

GERŐ ÖDÖN FONTOSABB MUNKÁI⁴⁹

Viharos [Gerő Ödön]: *Az én fővárosom*. Budapest, 1891.; *Egyének. Elbeszélések*. Budapest, 1894. [1895?]; Munkácsy Honfoglalása. *Pesti Napló*, 1894. február 23. 1–2.; A Mátyás-szobor pályatervei. *Pesti Napló*, 1894. május 4. 1–3.; Róna József. *Magyar Szalon*, 12. 1894. 1141–1164.; Mannheimer Gusztáv. *Magyar Génius*, 6. 1897. 327–328.; Viharos [Gerő Ödön]: Lechner Ödön. *A Hét*, 1899. április 2. (14.

⁴⁸ Több Gerőre vonatkozó emlékezés közli, hogy Rippl-Rónai József 1927-ben halálos ágyán így búcsúzott tőle: „Most mindenfelé ünnepelnek, nagyra tartanak, de Te kezdettől fogva mellém álltál s küzdöttél értem. Halásan búcsúzom Tőled.” Először említve: Murányi-Kovács Endre: Gerő Ödön emlékezetére. *Élet és Irodalom*, 7. 1963. szeptember 14. (37. sz.) 6.; Szemere Samu: Gerő Ödön mint esztétikus. *Évkönyv. Magyar Izraeliták Országos Képviselete*, 1973/1974. (1974) 39.

⁴⁹ Német nyelvűek Edmund Gerő megjelöléssel jelentek meg.

sz.) 219.; A történelmi épületcsoport ügye. *Műcsarnok*, 1899. május 28. 286-287.; A festőművészet remekei a Szépművészeti Múzeum klasszikus gyűjteményéből. Budapest, [1900. k.]; Viharos [Gerő Ödön]: A Székely-kiállítás. *A Hét*, 11. 1900. március 18. (11. sz.) 174.; A Nemzeti Szalon kiállítása. *Pesti Napló*, 1901. október 20. 5.; Viharos [Gerő Ödön]: Az ereklyemúzeum pályatervei. *Pesti Napló*, 1901. október 24. 5.; A vernisszázs. *Pesti Napló*, 1901. november 14. 1-2.; *Finumháza. Elbeszélés*. Budapest, 1902. (Munkás füzetek); A Postatakarékpénztár háza. *Művészet*, 1. 1902. 41-55.; Viharos [Gerő Ödön]: Az aradi ereklye-múzeum. *Pesti Napló*, 1902. január 24. 5-6.; Zichy Mihály művészetéről. In: Lándori Tivadar - Gerő Ödön - Londez Elek: *Zichy Mihály élete, művészete, alkotásai*. Budapest, 1902. 59-64. [2. kiadás 1903?]; A Kossuth-síremlék tervei. *Pesti Napló*, 1902. március 30. 4.; A Nemzeti Szalon tárlata. *Pest Napló*, 1902. október 5. 4.; A téli kiállítás. *Pesti Napló*, 1902. november 14. 1-2.; A téli tárlat. II. *Pesti Napló*, 1902. november 14. 1-2.; A Nemzeti Szalon téli tárlata. *Pesti Napló*, 1902. december 28. 3.; g. [Gerő Ödön]: A Nemzeti Szalon tavaszi tárlat. *Pesti Napló*, 1903. február 22. 7.; A Nemzeti Szalon őszi tárlata. *Pesti Napló*, 1903. október 18. 7-8.; A téli kiállítás. *Pesti Napló*, 1903. november 14. 7.; Ferenczy Károly képei. A Pesti Napló eredeti tárcája. *Pesti Napló*, 1903. november 19. 1-2.; A Nemzeti Szalon téli tárlata. *Pesti Napló*, 1903. december 20. 8.; *Budapest*. Budapest, 1904. (Uránia Magyar Tudományos Egyesület, Népszerű tudományos felolvasások 12.); Lechner Ödön mesteriskolája. *Művészet*, 3. 1904. 23-28.; A grafikai kiállítás. II. *Pesti Napló*, 1904. március 1. 13.; Magyar-Mannheimer Gusztáv. *Művészet*, 3. 1904. 145-150.; Modern magyar festők. [Ferenczy Károly, Fényes Adolf, Glatz Oszkár, Grünwald Béla]. *Művészeti Krónika*, 1, 1904, 3. 1-5.; A tavaszi tárlat. I. *Pesti Napló*, 1904. március 30. 1-2.; A szolnoki telep. *Művészet*, 3. 1904. 217-226.; Szigorúság a művészetben. A Nemzeti Szalon tavaszi tárlata. *Pesti Napló*, 1904. április 17. 9.; Hollósyék és Neogrády. *Pesti Napló*, 1904. november 4. 13.; Két műkiállításról. *Pesti Napló*, 1904. december 4. 8.; Tegnaptól máig. A magyar festészet fejlődése a régiektől az újakig. *A magyar festőművészet albuma. A magyar festészet fejlődése a régiektől az újakig*. Budapest, 1904. 5-63.; Viharos-Gerő Ödön: *Két világban. Regény*. I-I. Budapest, 1905.; Csók István. *Művészeti Krónika*, 2, 1905, 7. 1-2.; g. [Gerő Ödön]: A Nemzeti Szalon kiállítása. *Pesti Napló*, 1905. március 26. 9.; A tavaszi tárlat. *Pesti Napló*, 1905. április 8. 1-3.; Társadalmi művészet. *Pesti Napló*, 56. 1905. szeptember 13. 2-3.; Fényes Adolf kiállítása. *Pesti Napló*, 56. 1905. november 5. 16.; A téli tárlat. *Művészeti Krónika*, 1905. november 15. 4-7.; Karácsonyi műkiállítás. *Pesti Napló*, 1905. november 24. 13.; *Új művészet, új művészek*. In: Gerő Ödön - Londez Elek: *Modern magyar festőművészek. A modern magyar festészet fejlődése*. Budapest, 1905. 5-100.; Magyar Mannheimer Gusztáv képei. *Pesti Napló*, 1906. január 21. 14.; Meddő virágok. A Munkácsy-szobor pályatervei. *Pesti Napló*, 1906. február 13. 13.; Grünwald-Iványi Béla kiállítása. *Pesti Napló*, 1906. február 25. 20.; g. [Gerő Ödön]: Szablya-Frischauf Ferencék kiállítása. *Pesti Napló*, 1906. március 17. 15.; Vaszary János képei. *Pesti Napló*, 1906. március 25. 13-14.; A tavaszi tárlat. *Pesti Napló*, 1906. március 31. 1-2.; g. [Gerő Ödön]: Grafikai kiállítás. *Pesti Napló*, 1906. április 29. 16.; (-g.) [Gerő Ödön]: Magyar

rajzoló. *Pesti Napló*, 1907. február 17. 15–16.; Az új Szalon. *Pesti Napló*, 1907. március 9. 3–4.; g. [Gerő Ödön]: Két fiatal festőnk. [Gulácsy Lajos, Márffy Ödön] *Pesti Napló*, 1907. március 27. 7.; László Fülöp kiállítása. *Pesti Napló*, 1907. április 10. 13.; A tavaszi tárlat. *Pesti Napló*, 1907. április 27. 1–2.; g. [Gerő Ödön]: A tavaszi tárlat. *A Hét*, 1907. május 5. (18. sz.) 302.; Gauguin és mások. *Pesti Napló*, 58. 1907. május 11. 1–3.; A Nemzeti Szalon nyári tárlata. *Pesti Napló*, 58. 1907. június 2. 15–16.; „Ifjúság” Modern magyar festők kiállítása. *Pesti Napló*, 1907. június 5. 5–6.; A Nemzeti Szalon őszi tárlata. *Pesti Napló*, 1907. október 13. 17–18.; Viharos [Gerő Ödön]: Új művészársulat. [MIÉNK] *Pesti Napló*, 58. 1907. október 31. 7–8.; *Kompozíció és ritmus*. Budapest, 1908. (Országos Magyar Iparművészeti Múzeum ismeretterjesztő előadásai); *Zemplényi Tivadar gyűjteményes kiállítása*. Bev. Gerő Ödön. Budapest, Könyves Kálmán Szalon, 1908.; Újabb nemzeti stílus. [Vita Lechner Jenő: Modern és nemzeti építőművészet c. előadásával]. *A Ház*, 1. 1908. 49–53.; A Nemzeti Szalon új képei. *Pesti Napló*, 1908. január 11. 1–3.; A „KÉVE” első kiállítása. *Pesti Napló*, 1908. február 1. 6–7.; A Bajza-utcai Lederer-ház. *Művészet*, 7. 1908. 114–118.; A „Műhely” kiállítása. *Pesti Napló*, 1908. március 4. 14–15.; Képek látása és képek hatása. *Művészet*, 7. 1908. 225–235.; g. [Gerő Ödön]: A „visszautasítottak” tárlata. *Pesti Napló*, 59. 1908. április 15. 12.; Szlányi Lajos. *Művészet*, 7. 1908. 378–383.; A téli tárlat. *Pesti Napló* 1908. november 18. 3.; A „Műhely” kiállítása. *Pesti Napló*, 1908. december 13. 17.; Viharos [Gerő Ödön]: Az újságírókról. *Budapesti újságírók almanachja 1908-ra*. Szerk. Szerdahelyi Sándor. Budapest, 1908. 91–109.; A M.I.É.N.K. kiállítása. *Pesti Napló*, 1909. február 14. 17–18.; A művészet botránya. *Pesti Napló*, 1909. május 19. 11.; A Nemzeti Szalon tavaszi tárlata. *Pesti Napló*, 1909. május 28. 4.; G.Ö. [Gerő Ödön]: Kövér Gyula gyűjteményes kiállítása. *Pesti Napló*, 1909. szeptember 15. 10.; A „KÉVE” kiállítása. *Pesti Napló*, 60. 1909. november 7. 15–16.; g. ö. [Gerő Ödön]: A Művészház első kiállítása. *Pesti Napló*, 1909. december 8. 12–13.; Újszerűek kiállítása. *Pesti Napló*, 1909. december 31. 5–6.; Az újszerűek körül. *Pesti Napló*, 1910. január 6. 6–7.; A Művészház tárlata. *Pesti Napló*, 1910. január 9. 18.; A MIÉNK tárlata. *Pesti Napló*, 1910. január 14. 10–11.; g. [Gerő Ödön]: Vernisszázs a Művészházban. *Pesti Napló*, 1910. február 15. 14.; Az iparművészeti iskola. *A Hét*, 21. 1910. július 24. 487.; Az emlékmű tragikuma. *A Hét*, 21. 1910. augusztus 7. (32. sz.) 518–519.; Hamisítványok. *A Hét*, 21. 1910. augusztus 14. (33. sz.) 534.; A festőiségről. *Művészet*, 9. 1910. 2. sz. 49–54.; A Művészház kiállítása. *A Hét*, 21. 1910. szeptember 18. (38. sz.) 615–616.; Glatz Oszkárék kiállítása. *A Hét*, 21. 1910. október 2. (40. sz.) 647–648.; A téli tárlat képei. *A Hét*, 21. 1910. november 20. (47. sz.) 758–759.; Az ellenszalon. *A Hét*, 21. 1910. december 4. (49. sz.) 790–791.; Nemzeti Szalon – Andorkó. *A Hét*, 21. 1910. december 11. (50. sz.) 806–807.; Madarász Viktor. *A Hét*, 21. 1910. december 18. (51. sz.) 823.; Öreg skótok, ifjú magyarok. *A Hét*, 22. 1911. január 15. (3. sz.) 46–47.; Székely Bertalan emléke. *A Hét*, 22. 1911. február 5. (6. sz.) 95.; Rippl-Rónai kiállítás. *A Hét*, 22. 1911. március 19. (12. sz.) 190–191.; Az ünnepi tárlat. *A Hét*, 22. 1911. április 9. (15. sz.) 239.; Az építészeti látásról. *Művészet*, 10. 1911. 404–409.; Kernstok Károly. A festő. *Kalauz a Művészház Kernstok Károly retrospektív kiállításához*.

Kiállítási katalógus / Művészház. Szerk. Rózsa Miklós. Budapest, 1911. 7-9.; Osztályépítéset. *A Ház*, 4. 1911. 148-152.; Ünnepi tárlat. *A Hét*, 23, 1911. április 8. 239.; Az új művészet és a közönség. Részlet egy előadásból. *Auróra*, 1. 1911. augusztus 5. 14-15. sz. 355-359.; Tull Ödön 1870-1911. *Vasárnapi Újság*, 1911. szeptember 24. (39. sz.) 778-780.; Lajta Béla. *Vasárnapi Újság*, 1911. október 15. (42. sz.) 842-844.; Kernstok Károly. *Kultúra* [Sopron], 1911. november 25. (16. sz.) 697-700.; Gara Arnold kerámiai. *Magyar Iparművészet*, 15. 1912. 163-165.; *Székely Bertalan*. Budapest, 1913. (Magyar Remekfestők 1. Vasárnapi Újság karácsonyi melléklete); Tágore tanít. *Világ*, 4. 1913. december 25. 34.; Ybl Miklós emléke. Gerő Ödön emlékbeszéde. *Világ*, 5. 1914. április 17. 7.; Magyar interiőrök. Az iparművész Bálint és Jámbor. *Magyar Iparművészet*, 16. 1916. 177-188.; Horovitz Lipót (1839-1917). *Egyenlőség*, 36. 1917. (46. sz.) 5.; Petőfi. *Petőfi-album. Adatok, okmányok és képek Petőfi Sándor diadalútjáról*. [Írta: Gerő Ödön et al.] Budapest, [1922.] 5-13. (hasonmás kiadás: 2013.); Die Balaton-Ausstellung im Nemzeti Szalon. *Pester Lloyd*, 1924. december 1. 6-7.; „Művészet” és művészetek. *Szivárvány*, 2, 1924. 24. 9-11.; Ausstellung im Nemzeti Szalon. *Pester Lloyd*, 1924. december 31. 14-15.; Ausstellungen. *Pester Lloyd*, 1925. március 1. 15.; Die Ausstellung der Benczúr-Gesellschaft, *Pester Lloyd*, 1925. március 8. 14-15.; Vaszary János. *Magyar Művészet*, 1. 1925. 241-248.; Az Akt-kiállítás. *Magyar Művészet*, 1. 1925. 369-392.; Progresszív művészet. *KUT*, 1, 1926. 1. 4-6.; A magyar népeletkép. A magyar táj- és életképiállításról. *Magyar Művészet*, 3, 1927. 1-34.; Fantázia nélkül. *Magyar Iparművészet*, 32. 1929. 41-42.; Gerő Ödön serlegbeszéde az 1929. évi Szinyei-lakomán. *Magyar Művészet*, 5. 1929. 46-47.; g. ö. [Gerő Ödön]: Róna József: Egy magyar művész élete. [rec.] *Magyar Művészet*, 5. 1929. 639-641.; Die Ausstellung der KUT. *Pester Lloyd*, 1930. január 13. 7.; Die Szentendreer Maler im Nemzeti Szalon. *Pester Lloyd*, 1930. március 2. 14-15.; Edmund Lechner (1845-1914). *A Műgyűjtő*, 4. 1930. augusztus 1. 243-244.; Hatvany Ferenc. *Magyar Művészet*, 8. 1932. 1-8.; Fényes Adolf. *Képzőművészet*, 6. 1932. 78-81.; Pásztor János. *Országos Magyar Képzőművészeti Társulat Évkönyve az 1930. évre*. Budapest, 1930. 56-76.; Die Ausstellung der Kut. *Pester Lloyd*, 1930. január 13. 7.; G. Ö. [Gerő Ödön]: Idegen építészek Lechner Ödönről. *Magyar Művészet*, 6. 1930. 557.; A pesti izr. hitközség fiúrealgimnáziuma és leánygimnáziuma. *Tér és forma*, 4. 1931. 11 -343-347.; Gerő Ödön emlékbeszéde Perlmutter Izsákról. *Évkönyv. Az Izraelita Magyar Irodalmi Társaság*. Budapest, 1933. 283-294.; *Emlékezések zsidó magyar értékekre*. Budapest, Budai Izraelita Hitközség, 1933.; Hogyan rendezzük be lakásunkat. Az O.M. Iparművészeti Társulat lakásművészeti kiállítása. *Magyar Iparművészet*, 36. 1933. 2-4.; Művészek művészekről. Művészettörténeti csevegés. *Képzőművészet*, 7. 1933. 98-101.; A Györgyi Kálmán emlékkiállítás. *Magyar Iparművészet*, 37. 1934. 81-83.; *IX-ik Tavasz Szalon*. Kiállítási katalógus / Nemzeti Szalon. Bev. Gerő Ödön. Budapest, 1934.; *A hétfői társaság 1. rész. Gedő Lipót 104 rajza*. Előszó: Gerő Ödön. Budapest, 1934.; *Művészetekről. Gerő Ödön előadása*. Budapest, 1934.; Der Maler Julius Derkovits gestorben. *Pester Lloyd*, 1934. június 20. 7-8.; Die Julius Derkovits-Ausstellung. *Pester Lloyd*, 1934. október 28. 15.; Lyka Károly új könyve: *Képek és szobrok*. [rec.] *Magyar Művészet*,

11. 1935. 90–91.; *A magyar zsidóság és a magyar képzőművészet*. In: *Ararát Évkönyv. Zsidó magyar almanach az 1939 (5699–5700). évre*. Budapest, Pesti Izraelita Nőegylet Leányárvaháza, 1939. 111–118.; *Művészetről, művészekről. Tanulmányok, vázlatok, emlékezések*. Budapest, [1939.]; Viharos [Gerő Ödön]: *Az én fővárosom*. Budapest-tárcák. Szerk. Csontó Sándor. Budapest, 2021.

GERŐ ÖDÖNRŐL SZÓLÓ MÉLTATÁSOK

Ady Endre: *Válasz bajnoki hívásokra*, 1913. (Gerő Ödönnek ajánlva a kötetben); Estély a „Nyolcak”-nál. *Világ*, 1911. május 26. 8.; sz. [Szilágyi Géza]: Festészetről és képekről. [Gerő Ödön előadása a Korrektorkör és a Hírlapszedők Köre rendezésében] *Magyar Nyomdászat*, 35, 1923, 3. 42–43.; Bierbauer Virgil: A kritikus és az új építészet. *Tér és forma*, 8. 1935. 33–35.; Képzőművészet (A Magyar Építőművészek Szövetsége...). *Pesti Napló*, 1912. január 23. 16–17.; A M.É.SZ. dísztagjai. *Világ*, 1912. január 26. 16.; Petrovics, Alexius: Edmund Gerő, der Kunstkritiker. *Pester Lloyd*, 1939. május 14. 13.; e. a. [Elek Artúr]: Gerő Ödön meghalt. *Az Újság*, 1939. november 10. 7. – újra közölve: Elek Artúr: *Művészek és műbarátok. Válogatott képzőművészeti írások*. Sajtó alá rend. Tímár Árpád. Budapest, 1996. 250–251.; Farkas Zoltán: Gerő Ödön 1863–1939. *Nyugat*, 32, 1939, 12. (december) 302–303.; -délyi. [Erdélyi Árpád]: In memoriam Gerő Ödön (1863–1939). *Művészet*, 4. 1939. No 30. 123. Kiss Arnold: *Emlékbeszéd Gerő Ödön felett*. Budapest, 1939. december 17.; Kiss Arnold: Gerő Ödön. (1939. december 17-én a budai izraelita főtemplomban tartott emlékbeszéd. *LXII. Évkönyv. Izraelita Magyar Irodalmi Társulat*. Budapest, 1940. 26–32.; Herman Lipót: Gerő Ödönről. *A Magyar Zsidók Lapja*, 1939. november 16. 3.; Herman Lipót: Gerő Ödön. *Libanon*, 5, 1940, 1. 12–13.; Pályázat Gerő Ödön emlékére. *A Magyar Zsidók Lapja*, 1941. november 27. 8.; Geleji Dezső: Ady ismeretlen levele a Világ szerkesztőjének. *Irodalomtörténet*, 46. 1958. 457.; Benedek Marcell: Gerő Ödön emlékezete. *Népszabadság*, 21. 1963. szeptember 14. 21.; Murányi-Kovács Endre: Gerő Ödön emlékezetére. *Élet és Irodalom*, 7. 1963. szeptember 14. 6.; Szemere Samu: Gerő Ödön mint esztétikus. *Évkönyv. Magyar Izraeliták Országos Képviselete*, 1973/1974. (1974) 38–44.; Dévényi Iván: Egy elfeledett művészeti író. Jegyzetek Gerő Ödönről. *Jelenkor*, 13. 1970. 558–561. – Szinyei III.: 1185–1186.; *Magyar Zsidó Lexikon*. Szerk. Ujvári Péter. Budapest, 1929.: 310. (Szilágyi Géza); Gulyás X.: MÉL I.: 591.; ÚMÉL II.: 999.; RÜL VIII.: 427–428.